



۱۰ نکته درباره رؤیت هلال

رؤیت هلال یک فعل خارجی است و از قبیل تشخیص موضوع احکام است که هر فرد مکلفی می‌تواند شخصاً به تشخیص آن اقدام کند و به علم خود عمل نماید و نیازی به تقلید در این مسئله نیست.

رؤیت هلال یک فعل خارجی است و از قبیل تشخیص موضوع احکام است که هر فرد مکلفی می‌تواند شخصاً به تشخیص آن اقدام کند و به علم خود عمل نماید و نیازی به تقلید در این مسئله نیست. اما چون غالب مردم خود موفق به رؤیت هلال نمی‌شوند، از آن‌جا که به مرجع تقلید خود اطمینان کامل دارند در این مسأله بنا بر نظر ایشان عمل می‌کنند و همین باعث شده است که تصور شود که در این مسأله نیز حتماً باید از مرجع تقلید خود اطاعت کنند.

به گزارش رصد، با مطالعه کتب فقهی در می‌یابیم اختلافات فقیهان عصرهای مختلف در بحث رؤیت هلال، وجود داشته است، اما چند سالی است با توجه به انقلاب اسلامی ایران و ورود دین در حکومت و همچنین اطلاعات و ارتباطات گسترده‌ای که پیش آمده، این مسئله بیشتر نمود پیدا کرده است و هر ساله، بسیاری از مقلدان مراجع مختلف در تشخیص ابتدا و انتهای ماه مبارک رمضان، دچار شک می‌شوند و نمی‌دانند باید این روز را به عنوان ماه مبارک روزه بگیرند یا خیر؟

البته اختلاف فقها در همه ماه‌های قمری جریان داشته و دارد اما به خاطر اینکه مردم بیشتر در مورد ماه مبارک رمضان، حساسیت دارند، این اختلاف نظرها بیشتر نمود پیدا می‌کند و متأسفانه گاهی اوقات بهانه‌هایی ایجاد می‌کند و عده‌ای به همین خاطر مرجع تقلیدشان را تغییر می‌دهند. گاه همین اختلافات و بلاتکلیفی‌هایی که عمدتاً از بی‌اطلاعی مردم نسبت به فتوای مرجع تقلیدشان است، اهرمی برای افراد سودجو می‌شود که اصل دین و دیانت و تقلید را زیر سؤال ببرند. گاه نیز متأسفانه برخی بدون اطلاع از این اختلاف نظرها، نسبت‌های ناروا به مراجع تقلید می‌دهند که به نظر می‌رسد بیشتر این موارد از عدم اطلاع ایشان در مورد اختلاف نظرها و مبانی مراجع تقلید می‌باشد.

در ذیل پس از اشاره به اقسام تعیین ابتدای ماه‌های قمری در کشورهای اسلامی، به مواضع اختلافی و فتوای مراجع مشهور شیعه اشاره می‌شود، تا ضمن تبیین نظرات این متخصصان دینی، جلوی انحراف و اختلاف در میان مردم و مقلدان مراجع عظام تقلید گرفته شود و برای همگان روشن شود که این مسئله، از غوامض امور شرعی است که با تحلیلهای روزمره نمی‌توان آن را بررسی کرد و نتیجه گرفت.

پنج روش تشخیص ابتدای ماه قمری

اثبات ابتدای ماه‌های قمری در کشورهای مختلف دنیا بر اساس پنج روش است، همین اختلاف معیارها موجب به وجود آمدن ناهماهنگی در اعلام آغاز ماه‌های قمری می‌شود. البته این نکته را هم باید در نظر داشت که احتمال رؤیت و در نتیجه اعلام آغاز ماه قمری در کشورهای غربی‌تر (از لحاظ جغرافیایی) بیشتر از کشورهای شرقی‌تر است.

روش یکم: رویت هلال

الف- دیدن هلال با چشم غیر مسلح در غروب روز قبل (هند، پاکستان، بنگلادش، موروکو و نظر اکثر فقهای شیعه)

ب- دیدن هلال حتی با چشم مسلح در غروب روز قبل (ایران در بعضی ماه‌ها و نظر برخی فقهای شیعه)

ج- ادعای دیدن هلال در غروب روز اول ماه‌های حساس مانند رمضان، شوال، ذیقعد و ذی الحجه (عربستان)

روش دوم: محاسبات نجومی

الف- معیار عربستان: تا 16 آوریل 1999م، اگر سن ماه در لحظه غروب خورشید مکه بیشتر از 12 ساعت باشد، اول ماه است. پس از تاریخ فوق، بعد از مقارنه، غروب ماه بعد از غروب خورشید در شهر مکه باشد. [1]

ب- معیار مصر: در مناطق غربی، زمان غروب خورشید بعد از مقارنه بوده و مدت مکث ماه حداقل پنج دقیقه باشد.

ج- معیار مابینز: سن هلال حداقل 8 ساعت، ارتفاع ماه حداقل 2 درجه و جدایی زاویه‌ای ماه از خورشید حداقل 3 درجه باشد.

د- معیار کامل نجومی: بر اساس پارامترهای مختلف ماه، در لحظه غروب خورشید هلال شرایط رؤیت را داشته باشد (کشورهای ایران، الجزایر و تونس)

معیار لیبی: در شرقی‌ترین مناطق کشور لیبی، زمان مقارنه قبل از طلوع خورشید باشد.

روش سوم: رؤیت هلال و محاسبات نجومی

اگر محاسبات نجومی امکان دیدن هلال را معتبر و قطعی بشناسد، رؤیت هلال ملاک است. محاسبات تنها برای جلوگیری از اشتباه و خطای دید استفاده می‌شود (سازمان های نجومی کشورهای گویانا، ترینیداد و توباگو)

روش چهارم: بدون ملاک و معیار

بعضی کشورها هیچ ملاکی ندارند و هر سال روش تعیین اول ماه آن ها عوض می‌شود مانند کشور نیجریه.

روش پنجم: متابعت از دیگر کشورها

الف- متابعت از عربستان: کشورهای قطر، کویت، امارات، عمان، یمن، بحرین، سوریه، لبنان، ترکیه، افغانستان.

ب- متابعت کشورهای کوچک از کشورهای بزرگ همسایه (نیوزیلند از استرالیا، سورینام از گویانا)

ج- متابعت از کشورهای مسلمان تابعه (اکثر کشورهای اروپایی و حوزه دریای بالتیک و ایسلند)

10 موضع اختلاف

در چنین مسائلی نیاز به تقلید نیست و اگر از هر یک از راه‌های ذیل که بیان می‌شود برای انسان یقین حاصل شود که ماه رؤیت شده است، کافی است

اگرچه فقهای شیعه در رؤیت هلال بر این نکات اجماع دارند؛ اول ماه با رؤیت هلال اثبات می‌شود و ماه قمری حداقل 29 روی و حداکثر 30 روزه است، اما در فروع و جزئیات مسائل رؤیت هلال اختلافاتی دارند که مهم‌ترین آن ها به شرح ذیل است:

1- آیا رؤیت با چشم مسلح (دوربین و تلسکوپ) در حالی که همان هلال با چشم غیر مسلح رؤیت نمی‌شود اول ماه را ثابت می‌کند؟

2- اگر کسی هلال را به تنهایی دید و دیگران نتوانستند آن را ببینند و یا نزد حاکم اول ماه ثابت نشد، آیا اول ماه برای خودش ثابت است؟

3- اول ماه با شهادت چند نفر ثابت می‌شود؟ آیا یک شاهد کافی است؟ این شاهد و یا شاهدان چه شرایطی باید داشته باشند؟

4- آیا باید عملاً رؤیت هلال صورت بگیرد یا محاسبات نجومی که رؤیت پذیری یا عدم رؤیت را در صورت صاف بودن هوا پیش‌بینی می‌کنند برای اثبات اول ماه کافی است؟

5- اگر جمعیت زیادی ادعای رؤیت هلال ماه را کنند در حالی که همه منجمان، بر قابل رؤیت نبودن ماه در آن روز اتفاق نظر دارند؛ آیا اول ماه با شهادت این تعداد افراد ثابت می‌شود یا خیر؟ در واقع محاسبات نجومی کارشناسان رؤیت هلال نشان دهد که هلال در این شب خاص قابل رؤیت نیست، اما شهادتی گواهی دادند که هلال را دیده‌اند!

6- اگر هلال در هنگام غروب دیده نشد اما فردای آن در هنگام روز دیده شد آیا اول ماه بودن روز رؤیت ثابت می‌شود؟ در واقع رؤیت هلال پیش از ظهر و یا بعد از ظهر، مثلاً ساعت 11 صبح یا ساعت 3 بعد از ظهر که به سبب ارتفاع زیاد، ماه دیده

می‌شود، برای اثبات اول ماه کافی است یا خیر؟

7- اگر در محل سکونت خود نتوانستیم هلال را ببینیم و در جای دیگری از دنیا شاهدانی بر رؤیت هلال داشتیم آیا با شهادت آن ها اول ماه ثابت می‌شود؟

8- در ماه‌های قمری، هیچ ماهی کمتر از 29 روز و بیشتر از 30 روز نمی‌شود؛ اما آیا ماه رمضان نیز همینگونه است یعنی احتمال دارد 29 روز یا 30 روز شود یا اینکه هیچ‌گاه کمتر از 30 روز نمی‌شود؟

9- آیا رویت هلال برای اثبات اول ماه جدید قمری، طریقت دارد یا موضوعیت؟ و اینکه آیا «رویت هلال» به عنوان یک فعل انسانی، بالاصاله موضوع وجوب برخی احکام شرعی مانند روزه قرار گرفته و شارع مقدس بر اساس یک تعبد شرعی، حکم خود را به عمل رویت منوط کرده است یا اینکه رویت هلال ماه، خود اصالت و استقلال ندارد و فقط به عنوان یک راه برای کشف پدیده حلول ماه جدید مطرح است؟

10- حکم حاکم در اثبات اول ماه، حجیت شرعی دارد؟ اگر در مبادی حکم حاکم، خطا وجود داشته باشد چه حکمی دارد؟

موارد فوق، اغلب موارد اختلاف نظر فقهی در زمینه رؤیت هلال را در بر می‌گیرد، فقها با برداشت های خود از روایات گوناگون رسیده در بحث رؤیت هلال و با استدلال هایی که بر اساس آن روایات می‌آورند به نظرات مختلفی می‌رسند که هر مکلفی با توجه به نظر مرجع تقلیدش، تکلیف شرعی و الهی خود را شناخته و بر طبق آن عمل می‌نماید.

نظر مراجع در 5 مورد اختلافی

با توجه به اینکه بسیاری از اختلافات فوق‌الذکر در زمان ما وجود ندارد یا اگر وجود داشته باشد، تأثیر گذار نیست؛ لذا به چند مورد که اختلاف نظر در آن ها تأثیرگذار است، اشاره می‌شود و ذیل آن فتوای فقهای مشهور مطرح می‌شود:

1- آیا رؤیت با چشم مسلح (دوربین و تلسکوپ) در حالی که همان هلال با چشم غیر مسلح رؤیت نمی‌شود اول ماه را ثابت می‌کند؟

حضرات آیات بهجت، خامنه‌ای، فاضل و نوری: بله.

بقیه مراجع: خیر. (پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی، ج 17)

2- اول ماه با شهادت چند نفر ثابت می‌شود؟ آیا یک شاهد کافی است؟ این شاهد و یا شاهدان چه شرایطی باید داشته باشند؟

چنانکه می‌دانیم یکی از راه‌های اثبات رؤیت هلال، «شهادت دو مرد عادل» است؛ در اینجا یک بحث مطرح است که آیا به صرف شهادت دو مرد عادل، رؤیت هلال ثابت می‌شود یا خیر؟

آیات عظام سیستانی، شبیری زنجانی، گلپایگانی، صافی، نوری، وحید می‌گویند: چنانچه دو مرد عادل در میان عده زیادی که همه می‌توانند در صورت وجود هلال آن را ببینند ادعای رؤیت کنند، در حالی که بقیه مردم با قدرت بینایی مشابه نتوانسته رؤیت نمایند، اطمینان از گفته آنان سلب می‌شود و شهادت آن دو نفر پذیرفته نمی‌شود. این در حالی است که بقیه مراجع تقلید متعرض چنین مسئله‌ای نشده‌اند. (رساله مراجع م 1730؛ رساله وحید، م 1738)

3- اگر در محل سکونت خود نتوانستیم هلال را ببینیم و در جای دیگری از دنیا شاهدانی بر رؤیت هلال داشتیم آیا با شهادت آن ها اول ماه ثابت می‌شود؟

فقها این مسئله را با عنوان «اتحاد افق» یا «اختلاف افق» [2] مطرح کرده‌اند، که در ادامه به فتوای ایشان اشاره می‌شود. که شاید مهم‌ترین نقطه ابهام و اختلاف در میان فتاوی مراجع عظام تقلید همین بخش است.

آیت الله بهجت: اگر در شهری ماه دیده شد در صورتی برای ساکنین شهر دیگر مفید است که یقین یا اطمینان کنند اگر در آسمان یا زمین مانعی نبود در آنجا هم ماه دیده می‌شد چه در شرق باشد یا در غرب، ولی اگر به این مطلب یقین نداشته

باشند، نمی‌توانند به دیدن ماه در شهر دیگر اکتفا کنند.

آیات عظام خویی، تبریزی، وحید: در صورتی که در شب مشترک باشند و لو به این که اول شب یکی آخر شب دیگری باشد.

آیت الله سیستانی: اگر در شهری اول ماه ثابت شود، در شهرهای دیگر که در افق با او متحد می‌باشند، اول ماه نیز ثابت می‌شود و مقصود از اتحاد افق، در اینجا آن است که اگر در شهر اول، ماه دیده شود، در شهر دوم اگر مانعی مانند ابر نباشد دیده می‌شود و این در موردی محقق می‌شود که شهر دوم اگر غرب شهر اول باشد در خط عرض نزدیک به آن باشد و اگر در شرق آن است در صورتی ثابت می‌شود که وحدت افق معلوم باشد هر چند از این جهت که زمان ماندن ماه در افق شهر اول بیش از مقدار اختلاف بین غروب دو شهر باشد.

آیت الله صافی: کفایت رؤیت ماه در هر محلی برای سایر نقاط، مسأله بعید نیست.

آیت الله نوری: همین قدر که در شب بودن آن شب، مثل مکه و کراچی یا لندن و کابل، نه مثل تهران و واشنگتن؛ اشتراک داشته باشند ثابت می‌شود.

بقیه مراجع: اگر شهر یا کشوری که ماه با شرایط شرعی، رؤیت شده است، از بلاد شرقی باشد، برای بلادی که در غرب آن نقطه هستند، اول ماه ثابت می‌شود در غیر این صورت اول ماه ثابت نمی‌شود. (رسالة مراجع م 1735؛ منهاج الصالحین (خویی، تبریزی، وحید)، ج 2، م 1044، اجوبة الاستفتاءات، س 837 و 839)

اثبات ابتدای ماه‌های قمری در کشورهای مختلف دنیا بر اساس پنج روش است، همین اختلاف معیارها موجب به وجود آمدن ناهماهنگی در اعلام آغاز ماه‌های قمری می‌شود

نکته: هم‌افق بودن یا نبودن دو منطقه نسبت به یکدیگر امر ثابتی نیست، بلکه در ماه‌های مختلف، ممکن است متفاوت باشد. در واقع باید دانست که برای رؤیت هلال در شب اول ماه، اموری مؤثر است؛ از جمله: زمان غروب خورشید و ماه و اختلاف زمان غروب آن دو و نیز مختصات خورشید و ماه و جدایی زاویه‌ای ماه و خورشید که از اختلاف ارتفاع ماه و خورشید و نیز اختلاف سمت آن دو نشأت می‌گیرد و همین طور درصد روشنایی هلال و گاه ممکن است در یکی از ماه‌ها وجود ویژگی‌هایی باعث شود، ماه در افق شهری دیده شود و این رؤیت به گونه‌ای باشد که منجمان بگویند: در این ماه میان شهر الف و ب، ملازمه است؛ یعنی اگر در شهر الف رؤیت شد، قطعا در شهر ب هم قابل رؤیت است. اما فقدان برخی این شرایط در برخی ماه‌ها باعث می‌شود چنین ملازمه‌ای ثابت نشود، مانند اینکه مدت مکث ماه و جدایی زاویه‌ای آن با خورشید، کم باشد. (استفتاءات حضرت آیت الله سیستانی، ج 1: 76)

4- حکم حاکم در اثبات اول ماه، حجیت شرعی دارد؟ اگر در مبادی حکم حاکم، خطا وجود داشته باشد چه حکمی دارد؟

آیت الله خویی: مسأله اول ماه به حکم حاکم شرع ثابت نمی‌شود و رعایت احتیاط، اولی است.

آیات عظام سیستانی، شبیری زنجانی: اول ماه به حکم حاکم شرع ثابت نمی‌شود، مگر این که از حکم او یا ثابت شدن ماه نزد او، اطمینان به دیده شدن ماه حاصل شود.

آیت الله وحید: ثبوت اول ماه به حکم حاکم شرع محل اشکال است.

بقیه مراجع: اگر حاکم شرع (آیت الله فاضل: مجتهد جامع الشرائط) حکم کند که اول ماه است، کسی هم که تقلید او را نمی‌کند، باید به حکم او عمل نماید. ولی کسی که می‌داند وی اشتباه کرده، نمی‌تواند به حکم او عمل نماید. (آیت الله تبریزی: و چنانچه حاکم شرع بگوید دو عادل نزد من به رؤیت هلال شهادت داده‌اند کافی است). (رسالة مراجع م 1731؛ رسالة وحید، م 1739؛ اجوبة الاستفتاءات، س 842 و 843؛ وسیلة النجاة، م 1162)

احتمال رؤیت و در نتیجه اعلام آغاز ماه قمری در کشورهای غربی‌تر (از لحاظ جغرافیایی) بیشتر از کشورهای شرقی‌تر است

نکته: "اعلان" حاکم شرع با "حکم" حاکم شرع دو چیز جدا از هم است. آنچه برخی مراجع معتبر دانسته‌اند، "حکم" است و اعلان (جز در فرض اطمینان شخصی مکلف) اعتباری ندارد.

منظور از حاکم شرع، هر "مجتهد جامع الشرایط" است لذا اگر مجتهدی مثلاً عادل نبود، از حرف وی اول ماه ثابت نمی‌شود.

بنا به فتوای همه مراجع، اگر یک مقلد از طریقی بداند حاکم شرع دارد غلط حکم می‌کند، این مقلد نمی‌تواند به حکم آن حاکم شرع عمل کند. به عنوان مثال، اگر حاکم شرع به خاطر رؤیت با چشم مسلح، حکم به آغاز ماه کند، مقلدان مراجعی که تنها رؤیت با چشم غیرمسلح را جایز می‌دانند، نمی‌توانند به این حکم ملتزم شوند.

در اشتراط نحوه خاص حکم حاکم، اختلاف شده است؛ برخی استفاده از لفظ خاص «حکمت»، «انفذت» یا «امضیت» را شرط کرده‌اند؛ برخی انشائی بودن حکم را شرط کرده‌اند؛ برخی هر دو را شرط کرده‌اند و گروهی نیز هیچ یک از این دو شرط را قبول ندارند. (جعفر سبحانی، نظام القضاء و الشهادة فی الشریعة الإسلامية الغراء، ج 1، ص: 387)

5- آیا باید عملاً رؤیت هلال صورت بگیرد یا محاسبات نجومی که رؤیت پذیری یا عدم رؤیت را در صورت صاف بودن هوا پیش‌بینی می‌کنند برای اثبات اول ماه کافی است؟

مراجع مشهور در این مسئله تقریباً اختلافی ندارند و همگی آن‌ها بر این باورند که اگر مسأله اول ماه به وسیله تقویم‌ها و محاسبات منجمان ثابت نمی‌شود، هر چند آن‌ها اهل اطلاع و دقت باشند، مگر این که از گفته آن‌ها یقین (بجهت، تبریزی، خویی، سیستانی، شبیری زنجانی، وحید: یا اطمینان) حاصل شود. (رساله مراجع م 1732؛ رساله وحید، م 1740)

نکات پایانی

نکته یکم: رؤیت هلال یک فعل خارجی است و از قبیل تشخیص موضوع احکام است که هر فرد مکلفی (حتی اگر در مسائل فقهی مجتهد هم نباشد) می‌تواند شخصاً به تشخیص آن اقدام کند و به علم خود عمل نماید و نیازی به تقلید در این مسئله نیست، اما چون غالب مردم خود موفق به رؤیت هلال نمی‌شوند، از آن‌جا که به مرجع تقلید خود اطمینان کامل دارند در این مسأله بنا بر نظر ایشان عمل می‌کنند و همین باعث شده است که تصور شود که در این مسأله نیز حتماً باید از مرجع تقلید خود اطاعت کنند، در حالی که در چنین مسائلی نیاز به تقلید نیست و اگر از هر یک از راه‌های ذیل که بیان می‌شود برای انسان یقین حاصل شود که ماه رؤیت شده است، کافی است:

1- این که خود مکلف، ماه را با چشم غیر مسلح [یا به فتوای برخی، با چشم مسلح] ببیند.

2- به هر واسطه صحیح شرعی [مانند اخبار منجمان] برای او یقین [یا به فتوای برخی، اطمینان] حاصل شود.

3- دو مرد عادل بگویند که ماه را دیده‌اند. [در اینجا باید توجه داشت که بنابر فتوای مشهور باید با چشم غیر مسلح، دیده باشند؛ همچنین برخی فقها شرط کرده بودند که دیگران که برای رؤیت رفته‌اند و شرایط رؤیتشان با این دو مرد عادل یکسان بوده است، دیده باشند نه اینکه بقیه ندیده باشند]

4- سی روز از اول ماه قبلی بگذرد.

5- طبق فتوای برخی، حاکم شرع حکم به اول ماه بودن، کند. [البته به شرط اینکه مبادی حکم وی، از نظر مرجع تقلیدمان، خطا نباشد. برای مثال اگر حاکم شرع بر اساس رؤیت با چشم مسلح حکم کند؛ مقلدین آیت الله مکارم شیرازی، نمی‌توانند به آن عمل کنند؛ البته برخی فقها اگرچه حکم حاکم شرع را قبول ندارند اما در جایی که از اخبار حاکم شرع، اطمینان به رؤیت هلال پیدا کند، باید مطابق یقین و اطمینانش عمل کند.]

نکته دوم: در مورد ادعاهای رؤیت هلال با چشم عادی باید به نکات ذیل نیز توجه داشت، ممکن است شخص مدعی، اگرچه به دنبال دروغ‌گویی نیست، اما دچار توهم در رؤیت شده باشد. لذا توجه به چند مسئله ذیل، ضروری است:

1- اگر در هوای صاف تعداد زیادی استهلال کنند و موفق به رؤیت هلال نشوند، بلکه تنها دو نفر از میان آنان ادعای رؤیت کنند، این دو نفر اگر چه عادل هم باشند احتمال صدق آنان بسیار کم است و می‌توان گفت خاستگاه ادعای آنان «توهم رؤیت» است.

2- هرگاه شهود در شهادت دچار آشفته‌گویی شوند رؤیت ثابت نمی‌شود.

3- اگر متخصصان فن بگویند: هلال وجود خارجی ندارد، ولی شاهد شهادت به رؤیت دهد پذیرفته نمی‌شود.

- 4- اگر منجمان ماهر بگویند: هلال ماه قابل رؤیت نیست و شاهدان، شهادت به رؤیت دهند پذیرفته نیست.
- 5- اگر اوصافی که شهود نقل می‌کنند مخالف باشد با اوصافی که متخصصان بر آن تأکید دارند ماه ثابت نمی‌شود.

* منابع:

احمد عابدینی، رؤیت هلال از نگاهی دیگر.

امام خمینی، رساله توضیح المسائل محشی به فتاوی آیات عظام اراکی، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، خویی، سیستانی، شبیری زنجانی، صافی گلپایگانی، فاضل لنکرانی، گلپایگانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی.

امیر حسن زاده، محمد احمدی ویوسف شعبانی، ماه نو مبانی علمی رؤیت هلال.

حسین وحید خراسانی، منهاج الصالحین.

رضا مختاری و محسن صادقی، رؤیت هلال.

رضا مختاری، باز هم رؤیت هلال با چشم مسلح.

سید حسین حسینی سیستانی، منهاج الصالحین.

سید ابوالقاسم خویی، منهاج الصالحین.

سید علی خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات.

سید محمد حکیم زاده، استفتائات حضرت آیت الله سیستانی.

سید محمد رضا سیستانی، اسئلة حول رؤية الهلال مع اجوبتها.

مجلة نورالصادق، شماره 13/

محمد جواد فاضل لنکرانی، اعتبار ابزار جدید در رویت هلال.

میرزا جواد تبریزی، منهاج الصالحین.

ناصر مکارم شیرازی، چند نکته مهم درباره رؤیت هلال.

[1]. مطابق معیار تقویم ام‌القری، باید مقارنه ماه و خورشید اتفاق بیفتد و در شهر مکه، ماه پس از خورشید غروب کند. در این صورت فردای آن روز اول ماه خواهد بود. اما با بررسی وضعیت یاد شده در ماه‌های مختلف مشخص می‌شود که این معیار نمی‌تواند در بسیاری از موارد دلیلی بر رویت‌پذیر بودن هلال باشد (مراجعه شود به ماهنامه آسمان شب، سال اول، شماره هفتم، صفحه 55)

[2]. شهرهایی که از نظر علم هیئت در یک طول جغرافیایی (نصف النهار) قرار گرفته باشند، هم‌افق می‌نامند. بنابراین اگر در یکی از این شهرها ماه دیده شود و مانعی مانند ابر در کار نباشد، در شهرهایی که در طول آن قرار دارد، نیز دیده می‌شود. در واقع هر جا دو شهر از نظر طلوع و غروب خورشید متحد باشند و طلوع و غروب خورشید در هر دو شهر همزمان صورت گیرد، آنها را «بلاد متقاربه» می‌گویند و هر جا که اختلاف در طلوع و غروب داشته باشند، به آنها «بلاد متباعدة» اطلاق می‌کنند. یعنی اگر در یک نقطه هلال رؤیت شود در هر نقطه‌ای که غروب ماه در آنجا (با قطع نظر از کوه و موانع دیگر) با نقطه‌ای که ماه در

آنجا رؤیت شده همزمان باشد و نیز در نقطه‌ای که ماه در آنجا دیرتر غروب کند و در حقیقت نسبت به نقاط مورد رؤیت غربی باشد اول ماه ثابت می‌شود. ولی نسبت به نقاطی که ماه در آنجا زودتر غروب کرده اول ماه ثابت نمی‌شود؛ زیرا امکان دارد که ماه هنگام غروب در آن نقطه هنوز از تحت الشعاع خارج نشده باشد.